

Gyalog János

(Kolarevo Selo. 1923)

Gyalog Jánosné. Schneider Rozália

(Ókér.1926–Sárpilis. 2011)

ZDRAVO DIKO!

Az interjú 2010 őszén készült Sárpilisen.

János: Az öregjeim Magyarországról (Felsőpáhok, keszthelyi járás) származtak el Bjelovár² mellé, a Bilói-hegyeken³ túlra. Barcstól úgy 100 kilométerre van a szülőfalum, Kolarevo Selo.

Amikor odakerültek, nem tudtak se horvátul, se szerbül. Öregapám testvérei is letelepedtek ott, és mindnyájan jól érezték magukat. Apámék öten, anyámék hárman voltak testvérek. Apám testvérei közül az egyik Uruguayba került. Anyám egy majdnem tiszta magyar faluban, Bedeneken született, egyik testvére Szekszárdon volt csendőr; onnan Ungvárra, majd Pécsre vezényelték, ahol a magyar királyi csendőrség nyomozóosztályán dolgozott. A másik nagybátyám, Károly, Pécsen volt bányász. Egyik unokatestvérem Pécsen lakik, a másik Horvátországban. Néha telefonon felhívjuk egymást.

Kolarevo Selón hat magyar család lakott és horvátok, szerbek, csehek, szlovákok. Mindenki a földből élt. Szerb-horvát iskolába jártam. Hat kilométerre volt az iskola, a harmadik községben, Nartán. Még ma is emlékszem a tanító nevére: Vlata Herák. Kijártam a hat elemit, utána kovácsinasnak álltam. Tizenkilenc éves koromban végeztem volna, de a vizsgák előtt behívtak katonának. SAS. Ha akartam, ha nem, menni kellett. Hárman rukkoltunk be a faluból: két horvát fiú és én mint magyar származású. Bjelováron kellett jelentkezünk, ott vagoníroztak be bennünket, Bécsben vettük föl az egyenruhát. A kiképzés Hannoverben történt.

Egyszer megfájdult a fülem. Bécsbe kerültem kórházba, onnan meg Grazba. Meg akartak műteni, de nem engedtem. A grazi kórházból olyan gyűjtőtáborba kerültem, ahol sebesültek voltak. Irodai küldönc lettem. Kezdttem pötyögni a németet. Ezután Bécsújhelyre tettek a légelhárítókhoz. Utána ötödmagammal leküldtek Boszniába, elhozni a hadizsákmányt. Kineveztek vonatosztag-parancsnoknak, mert szerbül, horvátul beszéltem... azért. Majdnem Mosztárig mentünk.

Pakolás közben elhatároztuk egy bácskai magyar fiúval, hogy meglépünk. Megpróbáltuk, de nem sikerült. Amire Zágrábba értünk a szerelvénnel, kiskekuláltam valamit. Bementem

¹ Szervusz, kedves barátom

² Horvátország

³ Bilogora

inni a restibe. Ott leszek addig, gondoltam, amíg a vonat elmegy. Az el is ment, nélkülem. Csodálkoztam egy kicsit, hogy akkor még nem kerestek. Nemsokára megszólított egy német őrnagy. Bécsbe igyekezett, és megkért, legyen a hordára. Színleg beleegyeztem, közben állandóan a bjelovári vonatot figyeltem. Amikor elindult, faképnél hagytam a német őrnagyot, hadd cipelje saját maga a holmiját, és fölugrottam a vonatra.

Rövid fegyver és karabély volt nálam. Szerencsésen eljutottam Bjelovára. A szomszéd faluban lakott a nagynéném. Elmentem hozzájuk. Ott volt a veje is. Ő figyelmeztetett: „Vigyázz, mert a partizánok... így, meg úgy.” Átöltöztem civil ruhába. A katonaruhát meg a fegyvereket otthagytam, és hazamentem. Harmadnap följelentettek. Annyiból szerencsém volt, hogy a bjelovári magyar kultúregyesület elnöke apámmal jóban volt, és ő megüzente. „A fiadat keresik!” Ősz volt, október, éppen legeltettem a teheneket, amikor jött apám, és mondta: „Fiacskám, irány azonnal Bedenek! Keresnek...” (Bedenek már a Csazma folyón túl van.) Ott talákoztam egy fiúval, aki ugyancsak katonaszökevény volt, és Magyarországra akart menni. Igen ám, de a Bilói-hegyeken keresztül! Az meg tele volt partizánnal. Egy nő tízezer kunáért mind a kettőnket átvezetett anélkül, hogy bántottak volna bennünket. Gyurgyevacban aludtunk. Egy illető pedig csónakon áthozott bennünket a Dráván.

1943. október 24-én léptük át a határt, Jankapusztánál értünk partot.

Mentünk egyenesen az őrbódé felé. Az őr ránk kiáltott: „Állj! Hova?” „Jövünk ide, dolgozni.” „Várjanak!” Bekísért bennünket a babócsai őrre. Mire odaértünk, már sötétedett. A kisbíró szobájába raktak mind a kettőnket, még az ajtót se zárták ránk. „Van-e pénzük?” – kérdezték. Volt, de nem mondtuk meg. (A határon be tudtuk váltani a pénzünket pengőre.) „Reggel átszállítjuk magukat Barcsra.” Így határoztak. Kaptunk vacsorát és pokrócot. Barcson a Gizella Nagymalomban heten voltunk. (A malom most is megvan, nem tudom, működik-e.) A csendőrparancsnok kikérdezett mindenkit: Ki kicsoda, honnan jött, merre tart? Én Komlósdra kerültem egy gyermektelen házaspárhoz. Náluk dolgozgattam, addig-addig, míg örökbe akartak fogadni.

Elmentem Pécsre, fölkerestem a nagybátyámat. „Te csibész csavargó! Megszöktél! Mit akarsz itt?” Így fogadott. „Valami jó helyet” – mondtam neki.

„Elviszlek Drávacsepelre az apósomhoz. Ott kapsz enni, inni... meg ruhát. És dolgozol!” Ezért dagozzak? Pénzt meg semmit nem adnak? Nem!

Visszamentem a táborba, megkaptam a szükséges papírt, és Mernyére kerültem. A csendőrségnél kellett jelentkezni. Még mindig kovács akartam lenni. (Komlósdon dolgozott ugyan kovács, ő néha hívott, hogy segítsék neki ráverni. Tőle is mindjárt azt kérdeztem, mit fizet. A gazdám 10 pengővel többet fizetett, így nála maradtam.)

Mernyén próbálkoztam a kovácsműhelyben elhelyezkedni, de nem sikerült. Két mént, két pár igáslovat meg tíz-tizenegy tehenet kellett egyedül gondozni. Egyszer egy másik falubeli gazda hozta a kancáját hágatni. Már megjárta a frontot, nagyot hallott, mert légnyomásos volt. Hívott, menjek hozzá. 100 pengővel többet ígért, és az apja is besegít a munkákba. Egy pár lova van, három tehene; kaszálni, kapálni kell, szőlőt művelni. Mindent együtt végezhetünk. Úgy is volt. Együtt kellett inni is.

Időközben Alsónánára került egyik unokatestvérem, akivel az egykori figyelmeztetés ellenére leveleztünk. Hívott, menjek utána, mert ott szükség van a munkáskézre, és jól is fizetnek. Akkor meg miért ne? Mernyén nem egészen egy évet töltöttem. Fogtam magam, és elindultam. Mórágynon szálltam le a vonatról, átmentem a hegyen Nánára, ott megkerestem az öcsköst. Ő pedig elkísért a megadott helyre, ahol a családfő katona volt. Egy pár ló meg két tehén ellátása volt a dolgom. Amikor a németek bejöttek a faluba, a gazdasszonyom beárult nekik. Én voltam a süket: megmutattam neki a német egyenruhás fényképemet. Egy őrmester meg egy közlegény jött értem lovaskocsival. Át akartak vinni Szálkára a parancsnokságra. Fölültettek a kocsira, de nem kötöztek meg. Beszélgettek; azt hitték, nem értem. Akkor már nagyjából ismertem a határt. Sötét volt már. Tapogatóztam. Kézigránátokat találtam. Kettőt közülük összecsavartam. Amikor fölértünk a hegyoldalba, a szurdok mellé, leugrottam. A kézigránátokat meg közibük! Fölrobbant minden. A cserje lekaparta az arcomat, de megmenekültem!

Másnap elmentem megnézni a helyszínt. Úgy látszik, a németeknek nem maradt idejük, hogy keressenek, mert már ott voltak a ruszkek. Szokásuk szerint összeszedtek minden épkézláb embert, és menni kellett robotba a bajai hídhöz. Pörbölyön „szállásoltak” el bennünket.

Másodmaggammal onnan is megszöktem. Visszamentem Nánára. Harmadnap beállított egy újabb ruszki csapat. „Bárisnya jeszt?” Ez volt az első kérdésük. „Jeszt. Bent vannak. A gazdaasszony, a nővére meg a lánya.”

Ezután fogtam magam, és beálltam egy másik gazdához.

Megmondom, ezt miért csináltam: amikor megjöttem a robotból, kerestem a ruhámat, de nem találtam. Azt mondta az asszony, hogy elvitték a ruszkek. Ruszki módra én is fölrán-tottam a szalmazsákot. Ott volt a ruhám! Eldugta előlem a saját ruhám!

Rá egy hétre megérkeztek a bácskaiak. (Az oroszok addigra továbbmentek.) Megláttam egy szép barna leányt. Gondoltam, hogy nem nánai, mert azokat már ismertem. „Biztos ő is a Bácskából jött!”

Ráköszöntem: „Zdravo diko!” Alig tudott megszólalni a meglepetésétől, gondolni való, de megörült nagyon. Visszaköszönt: „Zdravo!”

Rozália: Őseinket a Fekete-erdő vidékéről telepítették le Bácskába.¹ Minket pedig a háború idején vissza akartak tenni oda.

A mi falunkban, Ókéren⁴ három nemzet élt. Külön iskolájuk, templomuk volt a szerbek-nek, a németeknek, a magyaroknak. Nagyon szép volt a gyermekkorom, az ifjúkorom már nem. Amikor tizenhét éves lettem, már nem voltak fiúk a faluban. Mind a fronton harcolt a német hadseregben. Szegény bátyám negyvenháromban halt meg Dubrovníknál. Kaptuk az értesítéseket: minden héten három-négyszer halott.

⁴ Ma Zmajevó, Újvidéktől északra

A lányok meg az asszonyok hajtották a lovakat, dolgoztak a földeken, közben állandóan az járt a fejünkben: kell menekülni? – nem kell menekülni? Apám, akit a keze miatt nem vittek el katonának, minden eshetőségre felkészülve még idejében sátrat rakott a kocsira.

Mi nem az oroszoktól féltünk, hanem a partizánoktól. Mi lesz velünk, ha átjönnek a Dunán? (Ókér Újvidéktől 21 kilométerre van.)

Azon a vasárnapon is elmentünk a templomba, mint máskor. 10 órakor kezdődött az istentisztelet, fél tizenegykor belépett egy magyar és egy német tiszt. Abbahagyatták a prédikációt, és kihirdették: két órakor menetkészen kell állni mindenkinek a főutcán.¹¹

Azt, ami ez után következett, nem felejttem el, amíg élek. Azt se tudtuk, mihez kapjunk. Hamar... hamar... a kacsa a sütőben maradt... siessünk... hamar... hamar... összekapkodtuk a ruhánkat... egy kis ételmet... egy vendő zsírt. A tehenet a kocsi hátuljához kötöttük... kell a tej... ügyse maradunk sokáig! A német, magyar... még a szerb templomban is harangoztak, amikor elindultunk.⁵

A lányoknak nem volt szabad felülni a kocsira. Azon öreganyám és öregapám ültek. Este lett, mire Verbászra értünk. Akkor vettük észre, hogy valaki fekszik az út mellett. „Gyertek csak! Itt is!” – mondtuk egymásnak. „Te Ūristen! Itt is!” „Itt is!” Zsidók voltak⁶. Aki nem tudott közülnk továbbmenni, azt agyonlőtték, és otthagyták. Mondta is öregapám: „Lesz még ennek bőjtje! Visszaüt az ostor!” Igaza lett. Nem lehetett kitérni. Románia felől vonultak a magyar katonák. Az asszonyok a kocsin szültek. Se bábaasszony, se víz. Ha valaki meghalt, leadták a kocsirol a Vöröskeresztnek, nem volt szabad megállni. Azt se tudtuk, kit hol temettek el. Anyám szülei velünk jöttek. Apám szülei Járekig jutottak el, mind a ketten ott haltak meg a lágerban.

A bajai hídon már nem tudunk átmenni, mert föl volt robbantva. Dunaföldvár felé kerültünk. Addigra mindenünk elfogyott. Nem volt már ennivalónk se. A lovak már alig bírták vonszolni a kocsit.

Wiener Neustadtban vagonokba raktak mindnyájunkat. A szovjet zónában kihirdették, hogy aki akar, hazamehet. Édesapám azt mondta: „Mi hazamegyünk, ott van mindenünk.” Visszafordultunk. A Bácskában akkor már tartott a vérengzés. Ókérrre nem engedtek be bennünket. Újra megindultunk Németország felé, a többiek után. „Éhes vagyok!” „Éhes vagyok!” „Brot!” „Brot!” Mindenhonnan ez hallatszott. Tele voltunk tetűvel is. Bátaszéken azt mondta a transzportvezetőnk: Menjen mindenki egy kis étel után a közeli sváb községekbe, Mórágyra, Alsónánára.

Mi Alsónánára kerültünk. A nánaiak adtak enni; lúgot csináltunk, megfürödtünk, fejet mostunk. Ő látta, hogy egy idegen lány van ott. Este egy kicsit beszélgettünk. Ha akkor nem

⁵ A németek nagy része maradt a faluban, mindannyiukat a járeki haláltáborba terelték. Elárvult templomukat egy ideig a református egyház kezelte, de nem volt ki karbantartsa. Már összeomlás előtt állt, amikor a szerb pravoszláv egyházzal elcserélték.

⁶ A menekülők csoportjával a visszaemlékező minden valószínűség szerint akkor járt azon az úton, amikor a szerbiai Bor rézbánya területén létrehozott táborból az ottani zsidókat Bácskán keresztül nyugat felé terelték. Köztük volt Radnóti Miklós, aki éppen erről az útszakasról is megemlékezett az útközben írt versében.

jön oda, mi nem maradunk itt. Akkor minden másképpen alakul. Az egész életünk. Indult volna tovább a transzport, mindenki csomagolt. Ő meg csak ott állt.

Nem tudtam, mit csináljak. Menjek? Maradjak? Ez nem volt szerelem! Arra nem volt ideje az embernek.

Apám egyre mondta: „Ha itt maradsz egy idegen miatt... azt se tudjuk, kicsoda! Ebben a háborús világban sok az ilyen-olyan összevissza ember. Ha itt maradsz, ha ezt képes vagy megtenni, a bátyád megfordul a sírjában!” Az a pár szó, a köszönés eldöntött mindent. Nem kerestem őt. Ő se engem. Összehozott bennünket a sors, és már hatvannégy éve együtt vagyunk.

Apám és anyám gyalog elmentek Bátaszékig, de utána visszajöttek. Nem akartak engem egyedül itt hagyni. Itt maradtak a nagyszülők is.

János: Valahol tanyázni is kellett. Amíg a cséplés tartott, a gazdánál húztuk meg magunkat. Utána ők elkerültek a szállásra, Decs mellé, Ledneczki-pusztára, az öregapjuk egy másik szállásra, én pedig Alsónánán maradtam. Később mentem utánuk. Így telepedtünk le.

Rozália: Akkor tizenkilenc éves voltam. (Kinevetnek a gyerekeim, még ma is: nem tudtam, hogy minek a jele, ha kimarad a menstruáció. Akkor még nem voltunk úgy felvilágosítva, mint most a tízévesek.) Mentem egyszer a pusztán tejért. Megkérdezte tőlem egy néni: „Rózsika! Baba lesz? Akkor még magyarul se tudtam. Mit beszél ez az asszony? Baba... baba...”



„Összehozott bennünket a sors” – Schneider Rozália és Gyalog János

János: Arattunk. Én vágtam, ők szedték a markot az anyjával, az apja teregette a kötelet meg kötözött. (Naponta levágtam kétezer öl búzát.) Közben annyira időben volt, hogy folyt a teje. Pár napra rá megszületett a leány. Kint a szálláson, bábaasszonnyal. Négy kiló volt! Keresztelőkor mindenki csodálta a templomban, hogy milyen szép kislány.

Rozália: Voltam egyszer a Szeghő doktornál. Panaszkodtam neki: „Doktor úr, mindig sír, beteg ez a gyerek.” Megvizsgálta, majd rám nézett: „Nem a gyerek, hanem az anyja beteg.” Én, ugye, tizenkét hónapig szoptattam, és legyöngültem.

János: Mindennap bementem Decsre két zsemlyéért a Hortobágyi-féle pékségbe. Nem volt akkor még tápszer! Nemsokára beköltöztünk Decsre. Rózsika már ott született. '48-ban Orbó-pusztán megalakult a gépállomás, ott helyezkedtem el, nem sokkal utána pedig Dalmandra kerültem gépállomás-vezetőnek.

Rozália: Dalmandon szolgálati lakásba költöztünk. Velünk jött apám, anyám meg apám testvére. Nem volt vele semmi baj, egészen addig, amíg nem kezdett parancsolgatni. Kaptuk a leveleket Horvátországból, Németországból, Angliából. (Az unokatestvérem angol fogságba esett, ő onnan írt.)

Egyszer Jani elment dolgozni, mint máskor, de nem jött haza a szokott időben. Elmentem megnézni, mi van vele. „Nem tudja, hogy Gyalog elvtársat elvitték az ávósok?!”, Ezt a munkatársai mondták. Azt se tudtam még akkor, hogy kik azok az ávósok. „Hova vitték?” „Hát Oroszországba!” Hazamentem, és vártam. Vártam és sírtam. Szegény anyám beteg volt, öregapám nyolcvanöt éves, Juliska négy, Rózsika egyéves... mit csináljak? Pénzünk nem volt. Nemsokára hivatalos értesítést is kaptam: két héten belül hagyjuk el a lakást! Hova menjek? Két kisgyerekekkel, újra terhesen, öregekkel?

János: A postamester meg a párttitkár jelentett föl. A raktáros engedéllyel vágott disznót a gépállomás konyhája részére. A párttitkár is akart, persze feketén, hogy tudjon csomagot küldeni az apjáéknak Pestre. Kérte, engedjem meg a vágást. „Nem – mondtam –, én arra ráfizethetnék.” Ez volt a följelentés oka. Összefogtak ellenem. Letartóztattak, és bevittek Szekszárdra.

Rozália: Éjjel 10-11 órakor tartottak házkutatást. Nem vették figyelembe, hogy ott volt a két gyerek, a beteg anyám, az idős öregapám. Ütötték az ajtót, fölverték az egész családot, a gyerekek sírtak... az ávósok a leveleket keresték.

János: Azt feltételezték, hogy Tito-kém vagyok. Tizenkét óra hosszát tartott a tárgyalás. Huszonnégy ellentanút idéztek be, abból tizenkettő mellettem vallott. Amikor vége lett a tárgyalásnak, fölálltam, és megkérdeztem. „Ez a magyar szabadság?” Az ügyésznek fröcsögött a nyála, úgy ordított: „Bilincsből a keze, és még fenyegetőzik?! Tito láncos

kutyája!” Két évet kaptam. Egy hónapig Szekszárdon voltam magánzárkában, majd kikerültem a közösbe, ott huszonnégyen voltunk. Később Komlóra vittek, hét-nyolcszázan dolgoztunk Kökönyösön. A kenyérgyár kéményének a tetejét én fejeztem be. Még a nevemet is beleírtam. Pécsen a Széna téren (ma is előttem van) zöldséget, sárgarépát raktunk prizmába.

Utána elhoztak Tolna megyébe, Elzasmajorba. Ott gyapotot kellett szednünk. Innen Kápolnásnyékre kerültünk, majd Fehérvárra. A nejem ott meg is látogatott '51-ben. Ott nem volt rossz sorunk. Csak egy példa: fölvehettem az őt egyenruháját, és elmentem neki bevásárolni. Ezután Sajóbabony következett. Ott három tábor volt. A mi barakkunkban kétszázötvenen laktunk. A barakk teteje keménypapírból készült, az oldala nádpallóból. Ha esett az

eső, fölül beázott, alul meg befolyt. Így építettük a borsodi vegyi kombinátot. A földművelési miniszter egyik titkárával meg Rajk egyik munkatársával voltam együtt. Hol ide, hol oda osztottak be. Egyszer borbélyt kerestek. Jelentkeztem. Egy hónapig voltam fodrász, pedig az jó messze van a kovácmesterségtől. Egy idő után fogadhattunk látogatókat. Egyszer szólnak. (Tizenöt méterre voltam lent, zsalut szedtem ki.) Menjek leszámolni, mert szabadulok. Körülbelül huszonöten szabadultunk akkor. Én Orbóra mentem, ahova egy barátom elhelyezte a családot, amíg bent voltam. Délután négy körül értem oda. Az anyósom nem ismert meg. Jani fiamat akkor láttam először. Újra a gépállomáson dolgoztam. Egyszer elvitték apósomat, anyósomat a szállásról. (Akkor mi már Decsen laktunk.) Mit csináljunk? Elmentem panaszra a párttitkárhoz. (A háborúban a Hunyadi páncélosoknál szolgált.) „Sanyi! Mit lehet ilyenkor tenni?” „Jancsikám, semmi gond. Párttag vagy. Írok pár sort, és fölmegyünk a Belügyminisztériumba” – mondta. Úgy is lett. (Én addig Pesten még nem jártam.) A kapuban megkérdezték, mi járatban vagyunk, aztán fölkiért az őt egy irodába. Átadtam a „kibélelt” levelet egy illetőnek. „Eltársak! Üljenek le!” Bársonyszéken ültünk! A férfi elolvasta Sanyi levelét, fogta a telefont, csörgette. Apósoméék gyűjtőtáborban voltak, még nem vitték őket máshová. Név szerint kérdezett róluk a telefonban. „Na – mondta, és ránézett a karójára – 2 órakor Schneiderék legyenek a Keleti pályaudvaron! Ott várja őket X. Y. Tessék átadni őket!” Így is történt. Hazahoztam Rozika szüleit.

A gépállomást nemsokára Orbóról Várdombra helyezték. Onnan Szekszárdra, az autóbusbontóba mentem. Ott több pénzt kaptam. Amikor megalakult a MEZŐGÉP, hívtak



Gyalog Jánosné Schneider Rozália ókéri házuk új lakóival



oda szerelőnek (1000 forinttal több fizetésért), persze, hogy mentem. Onnan pedig Bátaszékre, a Vázkerámiához. Azt '74-ben hagytam ott. Szekszárdon a húskombinát szerelésénél dolgoztam, több volt a lóvé, mint Bátaszéken. '83-ban onnan mentem nyugdíjba. Utána segitettem házat építeni a lányoméknak Szekszárdon, a fiaméknak Öcsényben.

Gyalog János és felesége – „Hatvannég év együtt”

Jegyzetek

- ¹ „A magyarok létszáma a több mint 170 évig tartó török uralom alatt egykori létszámuk egyharmadára csökkent – írja dr. Peter Stegh Altker című könyvében. (Weingarten/Baden 1988.) A felhasznált részleteket Czukor Györgyné fordította.) –... Erőteljes növekedés indult meg a bevándorlásban a magyar országgyűlés 1723. V. 7-én kelt határozata nyomán, hogy kedvező feltételekkel telepeseket – parasztokat és kézműveseket – toborozzanak a Habsburg örökös tartományokból.” A szerző három bevándorlási hullámot említ; a harmadik, a Bácska középső és nyugati részét érintő, II. József uralkodása alatt történt, 1781 és 1787 között. „A telepítés az amerikai kivándorlással ellentétben nagy előnyökkel járt... A legnagyobb előnye az volt, hogy az állam támogatta, ennek köszönhetően tudták csekély egyéni ráfordítással rövid időn belül megvalósítani.” „VI. (Magyarországon III.) Károly és lánya, Mária Terézia uralkodása alatt csak katolikusoknak engedték a bevándorlást. A mi elődeink csak a türelmi rendelet után tudtak bevándorolni és Közép-Bácskában protestáns falvakat alapítani.” „Ókér nem volt kijelölt telepes község... A német telepes községekben a rendelkezésre álló területet már a betelepüléskor felosztották, ezt nem lehetett tovább növelni. A német lakosság száma viszont állandóan emelkedett. A nem örökös másodszülött fiúból vagy a még utána született fiúból így nem lehetett gazda, csak az a lehetősége maradt, hogy mesterséget tanuljon, vagy napszámos legyen és másoknál dolgozzon. A községek felvevőképessége iparosokból csekély volt. Ezért költöztek ezek a családok a környékbeli, szerbek vagy magyarok által lakott helységekre, amelyekben földet lehetett vásárolni, vettek vagy építettek házat. Így jöttek a németek Ókérre.”
- ¹¹ Dr. Peter Stegh: „A választás nem volt nehéz: az egyik oldalon halál és nyomorúság, a másikon a menekülés... A képmutatás csúcsán áll az az állítás, hogy mi féltünk a megtorlástól a második világháború alatti áruló magatartásunk és gáztetteink miatt. Mi nem voltunk olyan buták és elbizakodottak, hogy azt higgyük, hogy bennünket

Németországhoz fognak csatolni. Tudtuk, hogy mi mindig a szomszédos országok egyikéhez, Magyarországhoz vagy Jugoszláviához fogunk tartozni. A magyar csapatoknak ezt kellett a bácskai bevonuláskor 1941-ben a legnagyobb sajnálatukra tapasztalni. Mi nem voltunk érdekeltek a királyi Jugoszlávia megsemmisítésében. Ha valakik ezt akarták, azok a partizánok voltak és a kommunista párt. Hogy voltak gaztettek a II. világháborúban – itt is, ott is –, azt senki sem vitatja. Nekünk emiatt nem kellett a megtorlástól félnünk, mert mi a valahol máshol elkövetett bűnökről nem tehattünk... Aki ilyen helyzetben marad, annak bizonyosan tiszta a lelkiismerete. Az itt maradt németek között is voltak meggyőződéses szocialisták és kommunisták. A velük való bánásmód nem különbözött a többi németétől: őket ugyanúgy elvitték a kiéheztető és megsemmisítő táborokba. Sokan közülük meghaltak vagy az éhhalál küszöbére kerültek. Az egyetlen bűnük az volt, hogy németek voltak. A házaikat és a tulajdonukat akarták megszerezni, ez volt az igazi ok.” Dr. Peter Stegh Ókéren maradt németek beszámolóira hivatkozva leírja könyvében, hogy néhány szerb élelmiszert, ruhát... vitt a lágerba, onnan munkára kihozott falubeli németeket, hogy a túlélésüket így lehetővé tegye.



Csurogi kereszt